

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Published by

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

Spring 2023 / 10-1

<https://doi.org/10.46868/atdd>

Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Hakkında Görüşleri

Hakan Karaalp*

ORCID: 0009-0002-4203-4930

Karaman Karaalp**

ORCID: 0009-0001-8018-9119

Ezber Karaalp***

ORCID: 0009-0009-0499-5598

Özgür Balık****

ORCID: 0009-0003-1023-4433

Tugay Çakı*****

ORCID: 0000-0002-9111-2627

Öz

Bu araştırma ilköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda görüşlerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma ile eğitim kurumlarının günümüzde daha fazla ihtiyaç duyulan değerler eğitimi uygulamalarının belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması beklenmektedir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim yöntemi ile desenlenmiştir. Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılında Diyarbakır ili Sur ve Bağlar ilçe sınırları içerisinde yer alan ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veriler, yarı yapılandırılmış ve yönlendirici olmayan görüşme tekniği ile ilköğretim okullarında çalışan 20 öğretmenden elde edilmiştir. Veri toplama sürecinin detaylı bir şekilde anlatılmasıyla ve katılımcıların verdiği cevaplardan doğrudan alıntılar verilme suretiyle geçerlik ve güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda öğretmenler değerler eğitiminin öğrenciler üzerinde kişisel gelişimlerine katkı sağladığı, çevreye karşı hoşgörülü olduğu, ahlaki duyarlılığı artırdığı gibi birçok olumlu etkisinin olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca öğrencilere akademik başarı, sorumluluk ve çevre bilinci kazandırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Değerler eğitiminin etkinliğini artırmak için eğitim yöneticileri, öğretmenler ve aileler arasında işbirliğini artıracak etkinlikler ve eğitim programlarının düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Öğretmen, Okul, Hoşgörü

Gönderme Tarihi: 24/02/2023

Kabul Tarihi:20/03/2023

* Müdür, Silvan ortaokulu Diyarbakır -Türkiye, Karaalphan21@gmail.com

** Müdür Yardımcısı, Sarıbuğday İlkokulu, Diyarbakır - Türkiye, krmnkrp@gmail.com

*** Müdür yardımcısı, Vatan İlkokulu, Diyarbakır- Türkiye, ezberkaraalp@gmail.com

**** Müdür yardımcısı, Durabeyli İlkokulu, Diyarbakır- Türkiye, ozgurbalik.83@gmail.com

***** Müdür, Vali Aydın Güçlü İlkokulu, Sivas - Türkiye, tugay_caki@hotmail.com

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

KARAALP, H.- KARAALP, K.- KARAALP, E.- BALIK, Ö.- ÇAKI, T., ‘‘ Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Hakkında Görüşleri’’, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 10, S. 1, 2023, s. 224-240.

Teachers' Opinions On Values Education

Hakan Karaalp*

ORCID: 0009-0002-4203-4930

Karaman Karaalp**

ORCID: 0009-0001-8018-9119

Ezber Karaalp***

ORCID: 0009-0009-0499-5598

Özgür Balık****

ORCID: 0009-0003-1023-4433

Tugay Çakı*****

ORCID: 0000-0002-9111-2627

Abstract

This research aims to determine the views of teachers working in primary education institutions on values education. With this study, it is expected that the values education practices of educational institutions, which are more needed today, should be determined, and that necessary precautions should be taken. The study was designed by the phenomenology method, one of the qualitative research methods. The study consists of teachers working in primary schools located within the borders of Sur and Bağlar districts of Diyarbakır province in the 2021-2022 academic year. In this study, in which the qualitative research method was used, the data were obtained from 20 teachers working in primary schools, by the semi-structured and non-directive interview technique. r. Validity and reliability were tried to be ensure by explaining the data collection process in detail and by citing direct quotations from the answers given by the participants. As a result of the study, it was seen that teachers stated that values education had many positive effects on students such as contributing to their personal development, being tolerant towards the environment, increasing moral sensitivity. In addition, it has been concluded that students gain academic success, responsibility and environmental awareness. It was emphasized that in order to increase the effectiveness of values education, activities and training programs should be organized to increase cooperation between education administrators, teachers and families.

Keywords: Value, Values Education, Teacher, School, Tolerance

Received Date: 24/02/2023

Accepted Date: 20/03/2023

---

* Director, Silvan Secondary School Diyarbakır -Turkey, karaalphakan21@gmail.com

** Assistant Director, Deputy Principal, Sarıbuğday Primary School, Diyarbakır - Turkey, krmnkrp@gmail.com

*** Assistant Director, Vatan Primary School, Diyarbakır- Turkey, meterkaraalp@gmail.com

**** Assistant Director, Durabeyli Primary School, Diyarbakır- Turkey, ozgurbalik.83@gmail.com

*****Director, Principal, Vali Aydın Güçlü Primary School, Sivas - Turkey, tugay_caki@hotmail.com

You can refer to this article as follows:

KARAALP, H.- KARAALP, K.- KARAALP, E.- BALIK, Ö.- ÇAKI, T., ‘‘ Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Hakkında Görüşleri’’, *Academic Journal of History and Idea* , Vol. 10, Issue 1, 2023, p. 224-240.

Giriş

Sosyal bir varlık olan insanın, diğer insanlarla barışık ve sağlıklı bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için toplumla bütünleşmeye, toplum içinde yaşamaya ihtiyacı vardır. Bu durum, insanın sosyal yaşayış, kültürel durum ve ahlaki kural gibi toplum üyelerinin geneli tarafından kabul görmüş ilkelere uyması ile mümkündür.¹ Toplumsal kültürün oluşması; fertlerin değer yargılarının bir üst kimlik olarak toplumsal hayata yön vermesi ya da mevcut toplumsal değerlerin bireylere aktarılması ile gerçekleştirilebilir.² Ailede başlayan değerler eğitimi, okullarda resmi bir yapı içerisinde temel değerlerin öğrencilere kazandırılması ile devam eder.³ Eğitimleri süresince; öğrencilere, sadece bilişsel ve psiko-motor kazanımların verildiği bir anlayış, toplumu oluşturan fertlerin, değer, tutum vb. duyuşsal kazanımları elde edememelerine sebep olacaktır. Dolayısıyla, toplumsal bütünlüğün sağlanması ve ortak amaçların belirlenmesi zor, hatta imkânsız hale gelecektir.⁴ Bu durum, değerler eğitiminin okullarda sistemli ve etkili bir biçimde yapılması zorunluluğunu ortaya çıkartmaktadır. Bu ise; ancak değerler eğitimi ile ilgili kavram ve konuların eğitimler tarafından özümsemesi ile sağlanabilir. Değerler eğitiminin kişilerin fiziksel ve duygusal yönleri geliştirmesini sağlayan tavırları öğretmesi, kardeşlik duygusunu geliştirmesi, vatanseverlik ruhunu aşılması ve dini hoşgörüyü öğrencilerde geliştirmesi gibi birçok yararlarından bahsedilebilir.⁵ Günümüz dünyasında kişinin geleceğini tanımlaması ve zorlu durumlarla başa çıkması için değer temelli eğitim zorunlu hale gelmiştir. Gençlerin sosyal, ahlaki ve demokratik yükümlülüklerini etkin bir şekilde yerine getirirken değişen koşullara uyum gösterebilmesini sağlamaktadır.⁶

Günümüz dünyasında teknolojinin hızla hayatımıza girmesi ile öğrencilerin ahlaki değerleri ve topluma karşı iyi davranış ve tutumlarında gözle görülür problemlerin arttığı görülmektedir.⁷ Dolayısıyla değer eğitimi, okul müfredatında kritik öneme sahiptir, çünkü öğrencilere düzgün vatandaşlar ve insan olmaları için ihtiyaç duydukları temel ilkeleri

¹Soner Aladağ, “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2019, s. 15.

²Ebru Avcı, “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Karakter Eğitimine Dair Özyeterliklerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011, s. 22.

³Hamidreza Alavi, ve Tahereh Rahimipoor, “Correlation Of Manager’s Value Systems and Student’s Moral Development in High School and Pre University Centers”, *Educational Management Administration & Leadership*, 38 (4), 2010, s. 423-442.

⁴Mehmet Zeki Aydın ve Şebnem Akyol Gürler, *Okulda Değerler Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2012, s. 12.

⁵Mevlüt Kaya ve Osman Taşkın, *Okulda Değerler Eğitimi, Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2019, s. 41.

⁶Seyfi Kenan, “Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi”, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2009, s. 260-295.

⁷Jesse H. Ziegler, “Din Psikolojisi ve Din Eğitimi”, (Çev. Hüseyin Yılmaz) VII/1 (2003), s. 427.

öğretmektedir.⁸ Ayrıca değer eğitimi, okullarda öğrencilerin yaşamlarını şekillendirmede ve hayatlarının amacını keşfetmelerine yardımcı olmada önemli bir rol üstlenmektedir. Bir okul

disiplini olarak değer eğitimi, daha yüksek notlar elde etmek için gerçekleri, formülleri ve teorileri ezberlemenin yanı sıra insani değerleri öğrenmeye daha fazla odaklanmalıdır.⁹ Okul, her çocuğun daha nazik, duyarlı ve empatik bir insan olmasına ve böylece tüm çocuklarda duygusal zekayı geliştirmesine yardımcı olabilecek insani değerlerin gelişimini sağlamalıdır.¹⁰

Değerler, bir toplumu oluşturan bireylere en temel taşlardan olan iyilik, kötülük, doğru olanlar veya olmayanlar, güzellikler ya da çirkinlikler gibi olumlu ve olumsuz olan, hareket biçimlerini belirleyen ve zamanın şartlarına ayak uydurması açısından değişebilen yol göstericilerdir.¹¹ İnsanların sosyal yaşamları değer yargıları üzerine kuruludur. Değer yargılarına göre düşünüp onlara göre hareket ederler. Bu bağlamda insanların değer yargılarının gelişimi aile içerisinde başlamaktadır. Temeli ailede atılan değer yargılarının gelişimi ve yükselmesi okullarda oluşmaktadır. “Bu şekilde düşünüldüğünde okulların bireylerin değer sistemlerinin oluşmasında önemi daha fazladır”.¹² Dolayısıyla eğitim, sosyal hayatımızı oluşturan ve düzenleyen, toplumsal huzuru ve mutluluğu sağlayan, bazı tehditlerin önüne geçmesine yardımcı olan değerlerin bireylere kazandırılmasının en önemli faktörüdür. Bahsedilen değerlerin bireylere kazandırılmasını sağlayan bu eğitim, değerler eğitimi oluşturmaktadır. Değerler eğitimi, eğitimin vazgeçilmez temel taşlarından biridir. Bireylere sunulan değerler eğitiminin uzun bir planlama gerektirdiği bilinmekte olup bu eğitimin bireylere aktarılma esnasında değerlerin gerçek yaşamla ilişkisini belirleyerek ortaya koymak gerekir.¹³ Bu nedenle araştırma, eğitim kurumlarında değerlerine bağlı, nazik, duyarlı ve empatik vb. bireylerin yetiştirilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Literatür incelendiğinde değerler eğitimi ile alakalı yapılan birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Araştırma, değerler eğitimi ile ilgili öğretmen görüşlerinin saptanması ve elde edilecek sonuçların, öğrencilerin bilişsel ve psiko-motor başarısının artmasına katkı sağlaması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu anlamda ilköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin değerler eğitimi görüşlerinin tespit edilmesi, öğrencilerin akademik başarısı ve yönü açısından çalışma önem arz etmektedir. Çalışmanın genel amacı, “ilköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

⁸Armağan Köseoğlu, “Ahlak Gelişimi” *Gelişim Psikolojisi*, Nobel, Ankara 2017, s. 9.

⁹Gülden Balat Uyanık, “Çocuklar ve Değerler Eğitimi”, *Çoluk Çocuk Dergisi*, 45, 2012, s.18-20.

¹⁰Mustafa Naci Kula, *Erken Çocukluk Döneminde Dijital Bağımlılıkla Mücadelede Değerlerin Önemi, Erken Çocukluk Dönemi Din - Ahlak - Değerler Eğitimi ve Sorunları 2*, Palet, Konya 2020, s. 336.

¹¹Hayati Hökelekli, *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler*, Ensar Yayınları, İstanbul 2013, s. 23.

¹²Süleyman Yılmaz, *Şahsiyet ve Değerler Eğitimi*, Vize yayınevi, Aksaray 2016, s. 48.

¹³Zeynep Şimşir - Bülent Dilmaç, “Değerlerin Sınıflandırılması”, *Karakter ve Değerler Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020, s. 26.

1. Değerler eğitimi hakkındaki bilgilerinizi paylaşabilir misiniz?
2. Okulunuzda değerler eğitimine ilişkin yapılan uygulamaları örneklerle açıklayabilir misiniz?
3. Değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin okuldaki davranışlarına ve akademik başarılarına etkisine ilişkin görüşlerinizi açıklayabilir misiniz?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmada öğretmenlerin değerler eğitimi hakkında görüşlerini değerlendirmek amacıyla nitel araştırma yaklaşımı içerisinde durum çalışması deseni kullanılmıştır. Merriam, çalışacak en iyi durumu seçmek için ilk olarak duruma yönelik ölçütlerin belirlenmesi ve sonrasında da bu ölçütlere uygun bir durumun belirlenmesi gerektiğini ifade eder. Buna göre kamu okullarında çalışan öğretmenler belirlenmiş ve bu çalışma gerçekleştirilmiştir. “Diğer araştırma türlerinden ayrılan yönlerinden yola çıkarak, durum çalışmasının ‘nasıl’ ve ‘niçin’ sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak veren araştırma yöntemi olduğunu söylemek mümkündür.”¹⁴

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan görüşme soruları araştırmacı tarafından ilgili alan yazın taraması yapılarak hazırlanmıştır. Oluşturulan görüşme soruları 3 alan uzmanı tarafından incelenerek kapsam geçerliliği gözden geçirilmiştir. Kişisel Bilgi Formu Araştırmada katılımcıların kişisel bilgilerini görüşme formlarında belirtmeleri istenmiştir. Bu amaçla öğretmenlerden cinsiyet, eğitim düzeyi ve mesleki kıdeme yönelik bilgiler istenmiştir. Çalışmanın yürütülebilmesi için okul yönetimine çalışma hakkında bilgi verilmiş ve okul yönetiminden çalışmanın yürütülebilmesi için izin istenmiştir. Okulda görüşme yapmak için okul müdürüyle iletişime geçilmiş, öğretmenlerden uygun bir güne randevu alınmıştır. Görüşme yapılmadan önce katılımcılara gerekli açıklamalar yapılmış ve gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilecek çalışma için katılımcılardan görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Görüşmeler için 01.15.2022-15.01.2023 tarihleri arasında okulda görüşme yapmaya uygun ortam tercih edilmiştir. Araştırma süresince katılımcıların soruları rahat bir şekilde cevaplayabilmeleri için araştırmanın başlangıcında çalışmanın amacından derinlemesine bahsedilmiştir. Öğretmen görüşmeleri 15-20 dakika sürmüştür. Araştırma

¹⁴Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara 2010, s. 41- 49.

kapsamında 20 öğretmene yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde “Görüşme Formları” kullanılmıştır.

2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Diyarbakır ili merkez Sur ve Bağlar ilçesine bağlı okullarda görev yapan 20 öğretmen oluşturmaktadır.

Değişkenler	Değerler	N	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	12	60,0
	Kadın	8	40,0
Eğitim düzeyiniz	Lisans	14	70,0
	Yüksek Lisans	4	20,0
	Doktora	2	10,0
Mesleki Kıdeminiz	1 ve 5 yıl arası	10	50,0
	6 ve 10 yıl arası	4	20,0
	11-15 yıl arası	4	20,0
	16 yıl ve üstü	2	10,0

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

2.4. Verilerin Analizi

Öğretmenler görüşme formlarına düşüncelerini yazılı olarak iletmışlerdir. Daha sonra bu formlar araştırmacı tarafından, olduğu gibi bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu formlar üzerinden gerekli kodlamalar yapılmıştır. Elde edilen bu verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır.¹⁵ Araştırma verilerinin sunumunda katılımcılara verilen kodlardan yararlanılmış ve bazı görüşlerden doğrudan alıntılar yapılarak yorumlar desteklenmiştir. Bu araştırmada kodların ve kategorilerin elde edildiği öğretmenlerin görüşlerinden bire bir alıntı yapılarak ‘geçerlilik’ sağlanmıştır. Veri seti okunarak anlamlı birimler bulunmuş, kodlamalar yapılmış ve geçici temalar oluşturulmuştur. Kodlama işlemi yapılırken ilgili literatür göz önünde bulundurulmuştur. Veri analizinin son aşamasında ise elde edilen bulgular açıklanmış, yorumlar ve sonuçlar sunulmuştur.

2.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Çalışmada geçerlik ve güvenilirlik çalışması aşağıdaki maddelere göre sağlanmaya çalışılmıştır.

¹⁵Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara 1995, s. 54.

- Görüşme soruları öğretmenlere gönderilmeden önce uzman görüşüne sunulmuş ve önerilen düzeltmeler yapılmıştır.
- Araştırmacı, araştırma sürecinin her aşamasında varsayımlardan uzak, açık ve şeffaf bir anlayışla ön yargılarını araştırma sürecine katmamaya çaba göstermiştir.
- Çalışma problemi kendi doğal ortamında incelenmiş, araştırma sorularına verilen cevaplar farklı bakış açılarıyla ve döngüsel olarak incelenmiş, araştırma süreci ve toplanan veriler ayrıntılı olarak betimlenmeye çalışılmıştır.
- Öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.
- Araştırmada toplanan tüm ham veriler gerektiğinde incelenebilmesi için elektronik ortamda saklanmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde araştırmada yer alan alt problemlere göre araştırmada elde edilen bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

1. Değerler eğitimi hakkındaki bilgileriniz ile ilgili görüşleriniz nelerdir? alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 2’de verilmiştir.

Temalar	Alt Temalar	Kod	Öğretmen	f
Öğretmenlerin değerler eğitimi Görüşleri	Olumlu görüşler	Akademik başarı	Ö1, Ö4,	2
		Karakteri şekillendirir.	Ö8, Ö12, Ö13,	3
		Ahlaki duyarlılık	Ö1, Ö5, Ö20	3
		Yardımsızlık, dürüstlük, hakperestlik	Ö11, Ö15, Ö19,	3
		Hoşgörü ve yardımlaşma	Ö8, Ö12	2
	Olumsuz görüşler	Akademik Problemler	Ö3	1
		Değişim olmaz	Ö9,	3
	Alakasız cevap	Güncel gelişmeleri takip etme.	Ö3	1

Tablo 2. Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki bilgilere ilişkin kodların frekans dağılımı

Görüşme yapılan öğretmenler, değerler eğitimi hakkında “*Karakterini şekillendirir*” ifadesi ön plana çıktığı görülmektedir. Katılımcılara göre değerler eğitimi, eğitimin niteliğini ve verimliliğini artırmaktadır. Buna ilave olarak katılımcılar özellikle değerler eğitiminin akademik başarıya hizmet edeceğini, öğrencilerde eğitim donanımının daha kalıcı ve verimli olacağını belirtmişlerdir.

Değerler eğitimi hakkındaki bilgilerinizi paylaşabilir misiniz? Sorusuna ilişkin yöneticilerin ifadelerinden bazıları aşağıdaki gibidir.

Sadece akademik olarak değil belirlenen değerler etrafında bu eğitimin verilmesini onların hayata hazırlanması ve kişisel gelişimlerine katkı sağlaması açısından önemsiyorum (Ö1).

Yerinde bir eğitim fakat alanında uzman kişilerce verilmesi gerekiyor (Ö2).

Değerler, insanların tutum ve davranışlarını etkiler; tutum ve davranışları belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rol oynarlar (Ö4).

Toplum meydana getiren bireylerin yaşamlarında davranışlarını sorgulayan ve olumlu yönde insanları destekleyen, daha güzel bir yaşam için insanların özünde bulunması gereken evrensel değerlerdir (Ö5)

Öğrencilerin insani değerler ve erdemleri benimsemesi ve yaşamına aktarması için önemlidir (Ö12).

Değerler eğitimi hakkıyla uygulandığında çocuklara evrensel değerlerin kazandırılmasını sağlar. Hoşgörü ve yardımlaşma gibi ilkeler aracılığıyla çocuklara değerlerin benimsetilmesini sağlar (Ö14).

Değerler eğitimi öğrencilere temel insani değerlerin kazandırılması, değerlere karşı duyarlılık oluşturulması ve değerlerin davranışa dönüştürülmesini sağlamaya yönelik verilmesi amaçlanan bir eğitimdir (Ö18).

Bana göre değerler eğitimi, toplumu oluşturan bireylerin karakterlerinin insani değerler bağlamında şekillendirilmesidir (Ö20).

Yukarıda verilen cevaplar irdelendiğinde yöneticilerin değerler eğitimi hakkında benzer ifadeler kullandıkları görülmektedir. Değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin, ailelerin, toplumun da işin içinde olarak öğrencilere, çocuklara değerler eğitimini nasıl verileceği değerlerin nasıl yaşama dâhil edileceği çalışılmalıdır. Yapılan benzer bir çalışma irdelendiğinde Kılıç Şahin (2010), “değerleri toplum tarafından kabul edilen, davranışlara ve hayata yön veren, iyi vatandaş yetiştirmede önemli görülen unsurlar olarak tanımladığı sonucuna” ulaşıldığı görülmektedir. Yine benzer bir çalışma da Aydın (2014) okullarda uygulanan değerler eğitimi öğrencilerin değerlere bağlı bir kişilik geliştirmesini sağladığını ifade etmiştir. Benzer şekilde Kılıç Şahin (2010), İlköğretim okullarında sosyal bilgiler dersini yürüten 4. ve 5. Sınıf öğretmenlerinin değerlerin kazandırılmasına ilişkin görüşleri isimli araştırmasında katılımcı öğretmenlerin, değerleri toplum

tarafından kabul edilen, davranışlara ve hayata yön veren, iyi vatandaş yetiştirmede önemli görülen unsurlar olarak tanımladığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Peker Ünal ve Şen (2019), yaptıkları çalışmaları sonucunda öğretmen adaylarından değer kazandırmaya yönelik görüşlerinin olumlu olduğu görüşüne ulaşmışlardır. Öte yandan Peker Ünal ve Şen (2019), araştırma sonucuna göre öğretmenlerin değerler eğitiminin en önemli akademik başarıyı etkilediği görüşüne sahip olmaları çalışmaların benzer yönünü oluşturmaktadır. Tüm bu bağlamda yaşanan yüzyılda teknolojik gelişmeler ile birlikte değerlerin giderek kaybolduğu ve diğer taraftan toplum için son derece önem arz eden değerler eğitimi görmezden gelinmemelidir. Değerler eğitimi konusunda okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, ailelerin, toplumun da işin içinde olarak öğrencilere, çocuklara değerler eğitimi nasıl verileceği değerlerin nasıl yaşama dâhil edileceği düşünülmelidir. Genel olarak bakıldığında özellikle değerler eğitiminin fırsat eşitliği sağladığı, öğrencilerin okul çatısı altında verilen eğitimlerin kalitesini artırdığı söylenebilir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

2. Okulunuzda değerler eğitimine ilişkin yapılan uygulamaları örneklerle açıklayabilir misiniz?

Alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda Tablo 3’de verilmiştir.

Temalar	Alt Temalar	Kod	Öğretmen	f
Değerler eğitime ilişkin yapılan uygulamaları	Olumlu görüşler	Filim izleme, sinema, değerler ağacı	Ö1, Ö5, Ö11,	3
		Çevre temizliği, pano hazırlama, Kitap okuma	Ö20,	1
	Olumsuz görüşler	Uygulama yetersizliği	Ö4, Ö5, Ö6, Ö19,	4
		Ekonomik problemler	Ö3	1
	Alakasız cevap	Hayata bakış farklılıkları.	Ö9	1
		Uyum süreci	Ö3	1

Tablo 3. Öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin yapılan uygulamalara ait kodların frekans dağılımı

Görüşmeye katılan öğretmenlerin ifade ettikleri değerler eğitimine ilişkin okullarında yapılan uygulama örneklerine bakıldığında; filim izleme, çevre temizliği, kitap okuma ve değerler ağacı gibi uygulamaların yapıldığı görülmüştür. Yöneltilen soruya ilişkin kendi ifadelerinden bir kaçını aşağıdaki gibidir.

Kitap okuma ve film izleme etkinlikleri (Ö1).

Rehber öğretmen tarafından zaman grup çalışma yapılmakta fakat yeterli değil (Ö2).

Öğrencilerimizin değerler konusunda öncelikle görsel olarak farkındalıklarını oluşturmak amacıyla Değerler Eğitimi Panosu hazırlıyoruz. Rehber öğretmenimizle koordineli olarak sınıf bazlı seminerler düzenliyoruz. Biz öğretmenler seminerlerde özellikle yardımlaşma, saygı gösterme, emparti kurma, hoşgörülü olma vs.konularında öğrencilerde farkındalık oluşturmaya çalışıyoruz. Rehberlik biriminde öğrencilerimizle birebir görüşmeler yapıyoruz. Hem yardımlaşmanın önemini vurgulamak hem de yardımlaşmak amacıyla maddi olarak yardıma muhtaç velilerimizi belirleyip bütün öğretmenlerin desteğiyle ve öğrencilerimizin de katılımıyla yardım kampanyası düzenliyoruz (Ö4).

Sene başı öğretmenler kurulu toplantısında alınan kararlar her ay için bir değer belirlenip o ay boyunca belirlenen değerle ilgili çalışmalar yapılır. Örneğin değerimiz yardımlaşma olsun bu konuyla ilgili resim yaptırılıp en güzel resim ay sonunda törenle ödüllendirilebilir. Örneğin sorumluluk değeriyle ilgili çevreye karşı sorumluluk kapsamında herkes eline bir çöp poşeti alıp okul ve çevresi temizlenebilir. Örneğin hayvanlara karşı sevgi saygı konusu işlenip sokak hayvanlarına mama ve ya kalan yemekler verilebilir (Ö5).

Okulumuzda değerler eğitimine ilişkin ara ara tarihi yerlerin tanınması amacıyla geziler düzenlenmekte, tarihi şahsiyetlerin tanınmasına ilişkin panolar hazırlanmakta, değerler eğitimi kapsamında öğrencilere özlü sözler ve günün anlam ve önemine ilişkin yazılar hazırlanmaktadır. Ayrıca geçtiğimiz ay öğrencilerle beraber değerler ağacı hazırlanmış ve okulun girişindeki panoda sergilenmiştir. Bu değerler ağacında barış, hoş görü, huzur, sabır, başarı, sevgi, sağlık, yardımlaşma, iyi niyet, dostluk, mutluluk, empati gibi değerler tanıtılmıştır (Ö11).

Bu sene görev yaptığım okulda değerler eğitimi ile ilgi herhangi bir kurumsal çalışmaya rastlamadığımı söyleyebilirim. Bununla beraber her ders öğretmeni ve idare kadrosunda görev yapan öğretmenlerin bireysel olarak yaptığı çalışmalar elbette vardır. Sonuç olarak değerleri algılama ve önemine inanma insandan insana değişmektedir (Ö15).

Okulumuzda; hoşgörü, empati, nezaket, temizlik, değerler ağacı, paylaşım, iyilik, sevgi, şefkat, dayanışma, yardımlaşma ve çevre saygı duyma konularında değerler eğitimi uygulamaları yapılmaktadır (Ö17).

Okulumuzda rehberlik saatlerinde değerler eğitimine ilişkin videolar izletilmektedir. Çevre temizliği, İzletilen videolardan sonra öğrencilere sorular sorularak değerler üzerine öğrencilerin yorum yapması istenmektedir. Bunun yanı sıra okulda ara ara değerlere yönelik yardım kermesleri hazırlanmaktadır (Ö18).

Öğrencilerin gerek okulda gerekse okul dışı günlük yaşamlarında karşılaştıkları olaylarda değerlerin önemi vurgulanarak açıklamalar yapılmaktadır. Okul panolarında değerlerin önemini vurgulayan çalışmaların yanında çevre temizliği ve rehberlik servisinde yapılan görüşmelerde değerler eğitime ilişkin açıklamalar yapılmaktadır. Ayrıca derslerin hemen başında ülkenin gündemine ilişkin önemli olaylar değerler eğitimi çerçevesinde değerlerin önemine vurgu yapılarak değerler eğitimi çalışmaları yapılmaktadır (Ö20).

Öğretmenlerin genel ifadelerine bakıldığında değerler eğitimi uygulamaları noktasında birleşmişlerdir. Katılımcılar kitap okuma, film izleme, sunumların hazırlanması ve drama yaptırma gibi değerler eğitimi uygulamaları noktasında birleştikleri görülmüştür. Benzer şekilde Demirhan (2007) araştırmasında, öğretmenler küçük olan öğrencilere vermek istedikleri değerlerle ilgili video izleme, kitap okuma, şarkı söyleme ve rol canlandırma etkinliklerini tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda pano hazırlama, mektup yazma etkinlikleriyle beraber, tartışma ortamı oluşturarak öğrencilerin farkındalıklarını harekete geçirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre yöntem teknikler her ne kadar birbirinden farklı olsa da muhakkak çalışmanın etkili olduğu sonucuna ulaşılabilir. Başlı ve Namlı (2017), sınıf öğretileri ile yaptıkları görüşmeler neticesinde, öğretmenlerin değerleri kazandırmada en çok drama, değerlerle ilgili hikâye anlatma ve örnek olaylardan yararlandıkları bulgusuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde drama ve örnek olaylardan yararlanma çalışmamızda öğretmenlerin kullandıkları uygulama örnekleri arasındadır. Can (2008)'in dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini araştırdığı araştırma sonuçlarında öğretmenlerinin değerler eğitiminde en çok yaratıcı drama yöntemlerini kullandıkları sonuca ulaşmıştır. Bu durum, söz konusu çalışmamızın sonuçları ile aynı sonuca sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca aynı çalışmada kendi çalışmamızdan farklı olarak öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını anlamak için velilerle görüşme yöntemini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu yöntem kendi çalışmamızda yer almayıp çalışmanın farklı sonuçlarını oluşturmaktadır.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

3. Değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin okuldaki davranışlarına ve akademik başarılarına etkisine ilişkin görüşlerinizi açıklayabilir misiniz?

Alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplara Tablo 3'te yer verilmiştir.

Temalar	Alt Temalar	Görüşler	Öğretmen	f
Öğrencilerin okuldaki davranışlarına ve akademik başarılarına etkisi	Olumlu görüşler	yardımcı personel ve koruyucu önlemler	Ö1, Ö, Ö11,	3
		Sosyal mesafe, bilgilendirme, maske	Ö20,	1
	Olumsuz görüşler	Yeterli bilginin aktarılmaması	Ö4, Ö5,Ö6,Ö19,	4
		Ekonomik yetersizlik	Ö8	1
	Alakasız cevap	Hayata bakış farklılıkları.	Ö14	1
Temaslı öğrenci.		Ö20	1	

Tablo 4. Değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin okuldaki davranışlarına ve akademik başarılarına etkisine ilişkin tema, kod ve frekans dağılımı

Katılımcı yöneticiler birbirine yakın görüşler bildirmişlerdir. Görüşme yapılan öğretmenler açısından ele alındığında, değerler eğitimi öğrencilerin davranışlarında olumlu etki ettiği ve akademik başarılarının arttığını belirtilmiştir. Genel olarak literatüre bakıldığında eğitim ve öğretim kurumları olan okullarda öğretmenlerin öğrencilerin hem bilişsel gelişimi hem de duyuşsal gelişimine katkı sağlamaya çalışılması ile birlikte öğrencilerin okul içinde ve okul dışında yapılan etkinliklerle değerlerin kazandırılması büyük önem taşımaktadır.¹⁶ Eğitimin fertlerde demokratik tutum, alışkanlık ve inançlar geliştirerek iyi ve etkin vatandaş yetiştirme gibi hedefleri de kazandırmayı amaçlamaktadır. Son yıllarda dünyada yaşanan sorunlar ile birlikte ülkemizde de yaşanan toplumun ahlakına uygun olmayan davranışların artış göstermesi, değerlerin yeterince kazandırılmamasının bir sonucu olduğu ifade edilebilir. Bulgulara ilişkin katılımcılara ait ifadelerden bir kaçını aşağıdaki gibidir.

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma konusunda pozitif yönde etki sağlamıştır hem insan ilişkilerini hem de diğer canlılara yönelik pozitif yönde davranışların ortaya çıkmasında sebep olmuştur. Özgüvenlerinin artmasına neden olmuştur bu sebeple akademik başarıya olumlu yönde etkilemiştir (Ö1)

Bir öğrencinin okul başarısını artırmak istiyorsak öncelikle onun için güvenli bir okul aile arkadaş ortamı oluşturulması gerekir ki zihnini meşgul eden dikkatini dağıtan , odaklanmasının önüne geçen engelleri fark edelim. Örneğin okulda hiçbir arkadaşı olmayan sürekli arkadaşları tarafından dalga geçilen ve ya günah keçisi ilan edilmiş bir öğrencinin derslerine odaklanması zorlaşır. Huzurlu bir sınıf ortamı bu yüzden kıymetlidir. Sınıf bazlı yapılan seminerler ve değerler

¹⁶ Suna Tunay Kamer ve Murat Şahin, “Değerlere ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri”, *Milli Eğitim Dergisi* 50/230 (2021), s.725.

konusunda eksikliğini gördüğümüz öğrencilerle yapılan birebir görüşmeler sonrasında öğrencilerimizde değerlerimiz konusunda istenilen davranışlar gözlenmiştir. Örneğin daha önceden fiziksel özelliklerinden dolayı arkadaşını aşağılayıcı sözler söyleyerek küçümseyen , kalbini kıran öğrencilerimiz bu davranışları istenilen yönde değişiklik göstererek öğrencilerimizin fiziksel farklılıklara saygı gösteren ,empati kurabilen bireyler haline geldiklerini gözlemledik (Ö4).

Değerler eğitimi uygulamaları ile öğrenciler evrensel değerleri öğrenip, olumsuz davranış ve uygulamalardan daha çok kaçınmaktadır. Aynı şekilde öğrencilerin olumlu davranış ve sözleri de artmaktadır (Ö5).

Örneğin dostluk değeri üzerine yoğunlaşarak (pano, drama, yarışma) arkadaşlar arası iletişimde olumlu bir dil geliştirilmesi hedeflenebilir. Böylece akran zorbalığına uğrayan, dışlanan ezilen kurban rolündeki öğrenciler de fark edilir (Ö6).

Olumsuz davranışları bir daha yapmamaya özen göstermeleri, yaptıkları davranışların yanlış davranış olduğunu öğrenmeleri gibi örnekler verilebilir (Ö7).

Yalan söylemenin yanlış ve sevilmeyen bir davranış türü olduğu bunun yerine insanın davranışlarının karşılığı ile yüzleşmesinin, yaptıklarının sorumluluğunu almasının kendi şahsiyet gelişimi için daha faydalı olduğundan bahsetmenin ve bu konuların süreklilik arz etmesinin öğrenci davranışlarını olumlu etkilediği görülmüştür (Ö8).

Öğrenci yoğunluğundan kaynaklı yemek dağıtımını öğrenci sıra düzenine göre yapılmaktadır. Bu dağıtım sırasında öğrencilerin sıra düzenine uygun davranarak diğer öğrencilerin sıra hakkına saygı duydukları ve sıralarını beklediklerini görmekteyiz. Değerler eğitiminin buradaki yansımaları örnek olarak gösterebilmekteyiz (Ö12).

Geçtiğimiz ay bu konuda öğrencilerle fidan ekme çalışmaları yapılmış ve öğrencilerin bu konuda çok istekli olduğu görülmüştür. Sevgi, saygı, hoş görü, özgürlük ve dürüstlük konusunda yapılan çalışmaların bazı öğrenciler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu öğrencilerin hal ve hareketlerine daha çok dikkat ettiği görülmüştür (Ö15).

Yardımlaşma konusunda etkili olduğunu gördüm. Yardımlaşma konusundaki eğitimden sonra öğrenciler bana gelip maddi durumu kötü olan bir arkadaşları için ne yapabileceklerini ellerinden gelen bir şey olup olmadığını sordular (Ö19).

Değerler eğitiminin öğrencilerin akademik başarısına etki ettiğini düşünmekteyim. Özellikle iletişim becerileri konusunda öğrenciler kendini daha rahat ifade ettiğinden anlamadıkları yerleri sorma konusunda çekingenlik göstermemektedirler. Ayrıca sorumluluk bilinciyle ilgili verilen değerler kapsamında sonra ödevlerini yapmakta diğer günkü derslere hazırlıklı bir şekilde gelmektedirler. Kitap okuma konusunda da değerler eğitimi etkili olmakta buda özellikle Türkçe derslerinin gelişmesini sağlamaktadır. Ramazan ayında maddi durumu düşük ailelere yönelik öğrenciler tarafından başlatılan yardım kampanyası, değerler eğitimi uygulamaları sayesinde daha önce sınıfta çatışma halinde olan öğrencilerin bir birlerine karşı hoşgörü ile yaklaşması (Ö20).

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde öğrencilerin okuldaki davranışları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerinde benzer ifadeler kullandığı görülmektedir. Öztürk (2017) yaptığı araştırmada, Değerler Eğitimi Programının anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal duygusal gelişimlerine etkisini incelemiştir; araştırma, değerler eğitimi programının çocukların sosyal duygusal gelişimlerini olumlu yönde desteklediği sonucuna ulaşmıştır. Ulaşılan bu sonuçlar yapılan bu araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Üner'in (2011), Erkuş'un (2012) ve Yazar'ın (2010) yaptıkları araştırmalarda ahlaki gelişimlerine katkı sağladığı, karakter ve benlik algılarını olumlu bir şekilde desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuç araştırmanın sonucuyla örtüşmektedir. Dolayısıyla okulların çocuklar üzerinde etkili değerler eğitimi oluşturması için gerek okul içinde gerekse sınıf içerisinde değerler eğitimi sekteye uğratabilecek problemlerin ortadan kaldırılmasının değer anlayışının geliştirmesinde önemli olduğu ifade edilebilir. Tüm bu bağlamda yaşanan yüzyılda teknolojik gelişmeler ile birlikte değerlerin giderek kaybolduğu ve diğer taraftan toplum için son derece önem arz eden değerler eğitimi görmezden gelinmemelidir. Değerler eğitimi konusunda yöneticilerin öğretmenlerin, ailelerin, toplumun da işin içinde olarak öğrencilere, çocuklara değerler eğitimi nasıl verileceği değerlerin nasıl yaşama dâhil edileceği düşünülmelidir.

Sonuç

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda eğitim öğretmenlerin değerler eğitimi yönündeki görüşleri incelenmiştir. Değerler eğitimi hayat boyu devam eden öğrenme, öğretme ve tatbik sürecidir. Karakter eğitimidir. Bu eğitim ile amaçlanan sağlam karakterli kuşaklar yetiştirmektir. Değerler eğitiminde okulun etkisi çok büyüktür. Değerler eğitiminin benimsendiği toplumlarda bireyler kendisi ile barışıktır. Akademik seviyesi yüksektir. Bu durum kendisine ve çevresine olumlu olarak yansımaktadır. Değerler eğitiminin benimsendiği toplumlarda moral ve motivasyon değerleri artmaktadır. Kuşaklar arasında hoşgörü görülmektedir. Yine değerler eğitimi almış, özümsemiş ve fiiliyata geçirmiş bireyler sosyal ilişkiler de daha gelişmiştir. Tüm bu çerçevede öğretmenler değerler eğitiminin yürütülmesi sürecinde en önemli görevi üstlenmektedir. Değerler eğitiminde öğretmenler için ilk aşama, bireylerin değerlerini benimseyip yaşamalarına olanak sağlamak, kendi tutumlarının ve davranışlarının açık ve doğru bir biçimde gelişmesine rehberlik etmektir. Öğretmenlerin okullarda yapılan değer eğitimi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına olumlu katkı sağladığı aynı zamanda öğrencilere sorumluluk ve çevre bilinci kazandırdığı görülmüştür. Tüm bu bağlamda öğretmenler tarafından okullarda verilen değer eğitimi uygulamalarının öğrenciler üzerinde gerek akademik anlamda gerekse ahlaki anlamda olumlu katkılar sağladığını ifade etmişlerdir.

Öneriler

1. Öğretmenler öncelikle “değerler eğitiminin” devamlılığının sağlanabilmesinin farkında olmalı, kapsamı ve amacı hakkında yeterli bilgiye sahip olmalıdır. Bunun için öğretim programlarında yer alan ve öğrencilere kazandırılması ön görülen değer/değerler eğitimi anlayışına ilişkin öğretmenlerin ve diğer paydaşların bilgi sahibi olması için eğitimler düzenlenebilir.
2. Araştırma sonucunda öğrenciler için rol-model olan öğretmenlerin bu durumu daha bilinçli bir şekilde gerçekleştirmeleri için eğitimler verilmelidir.
3. Öğretmenler, görev yaptığı okulu ve okulun bulunduğu çevrenin demografik yapısını iyi tanımalı veya tanımaya yönelik çalışmalar yapmalıdır. Çünkü okulda verilen değerler eğitiminin kalıcı olması için aile ve çevre tarafından desteklenmesi gereklidir.
5. Okullarda gerçekleştirilen değerler eğitimi uygulamalarının okul dışı yaşama olan olumlu etkisinin sürdürülmesi ve daha güçlü bir şekilde yürütülmesi için okul-aile işbirliğinin değerler eğitimi bağlamında daha etkin bir şekilde kullanması önerilebilir. Bu doğrultuda okulda

velilere yönelik de değerler eğitimi uygulamaları yapılarak konuyla ilgili bilgilendirme gerçekleştirilebilir.

Kaynaklar

- ALADAĞ, S., ‘‘İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi’’, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2019.
- ALAVI, H. ve RAHIMIPOOR, T., ‘‘Correlation of Manager’s Value Systems and Student’s Moral Development in High School and Pre University Centers’’, *Educational Management Administration & Leadership*, 38 (4), 2010, s. 423-442.
- AVCI, E., ‘‘İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Karakter Eğitimine Dair Özyeterliklerinin İncelenmesi’’, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.
- AYDIN, M. Z., ve GÜRLER, Ş. A., *Okulda Değerler Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2014.
- BALAT UYANIK, G., ‘‘Çocuklar ve Değerler Eğitimi’’, *Çocuk Çocuk Dergisi*, 45, 2014, s. 18-21.
- BALCI, A., *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 1995.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara 2010.
- HÖKELEKLİ, H., *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler*, Ensar Yayınları, İstanbul 2013.
- KAMER, S. T. ve ŞAHİN, M., ‘‘Değerlere ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri’’, *Milli Eğitim Dergisi*, 50/230, 2021, s. 725-744.
- KAYA M. ve TAŞKIN, O., *Okulda Değerler Eğitimi’’, Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2019.
- KENAN, S., ‘‘Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi’’, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2009, s. 259-285.
- KÖSEOĞLU, A., ‘‘Ahlak Gelişimi’’ *Gelişim Psikolojisi*, Nobel, Ankara 2017.
- KULA, M. N., ‘‘Erken Çocukluk Döneminde Dijital Bağımlılıkla Mücadelede Değerlerin Önemi’’, *Erken Çocukluk Dönemi Din - Ahlak - Değerler Eğitimi ve Sorunları 2*, Palet Yayınevi, Konya 2020.
- PEKER ÜNAL, D. ve ŞEN E. Ö., ‘‘İlköğretim Matematik Öğretmen Adaylarının Tasarladıkları Materyallerle Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin İlişkilendirilmesi’’, *Ded Değerler Eğitimi Dergisi*, 37 (17), 2019, s. 77-107.
- ŞİMŞİR, Z., ve Bülent D., *Değerlerin Sınıflandırılması, Karakter ve Değerler Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020.
- YILMAZ, S., *Şahsiyet ve Değerler Eğitimi*, Vize Yayınevi, Aksaray 2016.
- ZIEGLER, J.H., ‘‘Din Psikolojisi ve Din Eğitimi’’, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Çev. Hüseyin Yılmaz), 7 (1) 2003, s. 417-429.